

Muistio soveltamiskokemuksista 16.4.2014, Inka Kytö

Osallistumista tukevat internetpohjaiset karttakyselyt YVA-menettelyissä – Tapaus Harava ja Piiparinmäki-Lammaslamminkangas

Tämä muistio on laadittu pro gradu -työn pohjalta. Työn aiheena olivat osallistumista tukevat internetpohjaiset karttakyselyt YVA-menettelyissä. Työn yhteydessä testattiin uutta karttapohjaista Harava-kyselyjärjestelmää tuulipuistohankkeen YVA-menettelyssä. Muistiossa esitän yhteenvedon Haravasta kertyneistä soveltamiskokemuksista.

Mikä Harava?

Harava on esimerkki eräänlaisesta internetpohjaisesta osallistuvasta paikkatietosovelluksesta. Karttapohjainen Harava-järjestelmä on osa valtiovarainministeriön koordinoimaa ja myös ympäristöministeriön toteuttamaa Sähköisen asioinnin ja demokratian vauhdittamisohjelmaa (SADe-ohjelma) ja se on otettu käyttöön vuonna 2013. Harava-kyselypalvelussa yhdistyvät perinteinen kyselylomake ja vuorovaikutteinen karttapalautejärjestelmä. Palvelun avulla esimerkiksi kunta voi tiedustella asukkaiden toiveita elinympäristöstään tai kerätä kokemuksia vaikkapa asukkaiden kokemista ympäristöhäiriöistä. Tarkoituksena on edistää kansalaisten ja yhteisöjen vaikutusmahdollisuuksia omaan elinympäristöönsä liittyvässä suunnittelussa ja rakentamisessa. Viime aikoina Haravaa on testattu erilaisissa pilottiorganisaatioissa, joissa myös kehitellään valmiita kysymyssarjoja eri aihealueisiin liittyen Haravan käyttäjien hyödynnettäväksi.

Piiparinmäki-Lammaslamminkankaan Harava-kysely

Tässä työssä Haravaa testattiin käytännössä Piiparinmäki-Lammaslamminkankaan tuulipuistohankkeen YVAssa. Kyseinen tuulipuistohanke sijoittuu Oulujärven eteläpuolelle neljän kunnan, Siikalatvan, Kajaanin, Pyhännän ja Vieremän alueille. Piiparinmäen-Lammaslamminkankaan alueelle suunnitellaan toteuttamisvaihtoehdosta riippuen 85–127 tuulivoimalaa käsittävää tuulipuistoa.

Piiparinmäki-Lammaslamminkankaan Harava-kysely oli avoinna vastaajille ajalla 3.10.–22.10.2013. Kysely toteutettiin kaikille avoimena sivustona, eli sivustolle ei tarvinnut erikseen kirjautua. Vajaan kolmen viikon aikana Haravaan oli tallentunut yhteensä 54 vastausta. Näistä vain 13 vastauksessa

kyselylomake oli täytetty kokonaan tai lähes kokonaan siten, että vastaukset voitiin käyttää asukaskyselyn tulosten analysointiin. Lomakkeista 12 oli sellaisia, joissa oli täytetty vain ensimmäisen sivun taustatiedot ja tämän jälkeen jätetty lomakkeen täyttäminen kesken. Loput tallentuneista vastauksista olivat tyhjiä. Sen sijaan lähialueelle lähetetyllä perinteisellä postikyselyllä onnistuttiin keräämään selvästi runsaampi määrä asukasvastauksia (106 kpl). Kaikista kerätyistä asukasvastauksista sähköisten vastausten osuus oli näin ollen vain hieman alle 11 prosenttia.

Kyselyssä oli yhteensä kolme karttasivua, joissa vastaajilta pyydettiin karttamerkintöjä asuinpaikkaan, merkityksellisiin kohteisiin ja alueen käyttöön liittyen. Lisäksi kolme karttasivua oli tarkoitettu suunnitelmien katseluun ilman merkintöjen tekemistä. Osallisten tekemiä karttamerkintöjä kertyi kyselyjärjestelmään kaiken kaikkiaan 111. Näistä pistemäisinä tehtiin 84, viivamaisina 21 ja aluemaisina 6 merkintää. Kaikista karttamerkinnöistä yksi henkilö oli tehnyt lähes kolmasosan. Karttamerkinnät vaikuttivat pääsääntöisesti luotettavilta, mutta joukkoon mahtui myös joitakin selvästi virheellisiä merkintöjä. Ne olivat todennäköisesti syntyneet silloin, jos karttatyökaluja ei osattu käyttää. Ensimmäisessä karttatehtävässä merkintöjä oli tehnyt huomattavasti useampi henkilö kuin seuraavissa karttakysymyksissä. Tämä voi kertoa siitä, että ensimmäisen karttatehtävän jälkeen osa vastaajista oli jättänyt kyselyn kesken. Perinteisten kysymyssivujen osalta vastauksissa ei esiintynyt juurikaan ongelmia.

Sähköisten vastausten vähäisyys saattaa Piiparinmäki-Lammaslamminkankaan tapauksessa johtua monesta seikasta. Kyselyn keskeytykset ja virheelliset karttamerkinnät kertovat Haravan teknisistä ongelmista joidenkin vastaajien kohdalla. Käytännön tekijöistä mainittakoon, että kysely oli melko pitkä, mikä saattoi karsia osan vastaajista. Esimerkiksi tiedotus toteutettiin tässä tapauksessa laajasti, joten se tuskin oli syy ongelmiin. Yksi merkittävä tekijä Piiparinmäki-Lammaslamminkankaan kyselyn vähäiselle vastausmäärälle saattaa olla tuulipuiston sijainti. Kyseisellä seudulla postikysely tuntui edelleen helpommalta tavalta tavoittaa ihmisiä. Lisäksi kyseinen hanke ei herätä alueella erityisen runsaasti keskustelua ja siihen nähden sähköisten vastausten määrää voitiin pitää jopa odotettavana.

Johtopäätökset

Vaikka tämän työn yhteydessä sähköisiä vastauksia onnistuttiin keräämään vain vähän, voi Harava olla erittäin toimiva työväline asukastiedon keräämiseen monissa YVA-menettelyissä. Internetpohjaisen karttakyselyn voidaan ajatella olevan erityisen tarpeellinen esimerkiksi tiheään asutuilla seuduilla tai kun on tarpeen saada kauempana asuvien ihmisten näkökulma esille.

Esimerkiksi retkeilyalueen käyttäjiä voi olla erittäin vaikea tavoittaa perinteisellä postikyselyllä. Karttapohjaisuus soveltuu myös alueellisesti laajoille YVA-hankkeille ja sellaisille hankkeille, jotka kulkevat pitkiä matkoja maastossa kuten tie-, rata- tai voimajohtohankkeet.

Tässä työssä käytännön kokemusta Haravasta kertyi erityisesti tuulivoimahankkeen YVA-menettelystä. Tuulivoimahankkeet ovat usein alttiita ristiriidoille: ne edellyttävät hankealueen lähistöllä tiivistä tiedotusta ja vuorovaikutusta, jotta yhteisymmärrys hankkeesta alueen asukkaiden kanssa löydettäisiin. Karttapohjaisen järjestelmän avulla suunnittelijoiden on helppohavainnollistaa asukkaille esimerkiksi tuulivoimaloiden tarkat sijaintipaikat visuaalisesti kartoilla. Selkeä informaatio voi parantaa asukkaiden ymmärrystä hanketta kohtaan ja parhaimmillaan kasvattaa hankkeen hyväksyttävyyttä. Tuulivoimahankkeille karttapohjaiset järjestelmät soveltuvat esimerkiksi siksi, että kartoilla esitettävä informaatio on usein mahdollista pitää melko yksinkertaisena ja karttapohjat tarpeeksi selkeinä.

Piiparinmäki-Lammaslamminkankaan kyselyn perusteella koin Haravan olevan kyselyn laatijan näkökulmasta melko helppokäyttöinen ja tarjoavan joustavasti erilaisia tapoja kyselyn rakentamiseen. Järjestelmä on ulkoasultaan selkeä ja toiminnot periaatteiltaan tavanomaisia ja nopeasti omaksuttavissa. Erityisesti perinteisiä kysymyssivuja on Haravassa melko helppo ja nopea luoda. Vastausaineiston käsittely sähköisessä muodossa on huomattavasti helpompaa kuin perinteisen postikyselyn vastausten. Tämä koskee erityisesti karttavastauksia. Kyselyn laatijalta tosin vaaditaan vastausten analysointiin taulukko- ja paikkatieto-osaamista, sillä valmiiksi käsiteltyä vastausaineistoa on saatavilla järjestelmästä vain vähän. Lisäksi karttamateriaalin syöttäminen järjestelmään on paikoin erittäin aikaa vievää ja kankeaa. Myös joitakin muita teknisiä ongelmia oli havaittavissa. Täytyy kuitenkin muistaa, että Harava on järjestelmänä tuore ja useita testauksessa havaituista puutteista tullaankin korjaamaan lähitulevaisuudessa tai osa niistä on jo korjattu.

Jotta kyselyvastauksissa vältettäisiin turhat virheelliset merkinnät tai keskeytykset, kannattaa karttakyselyn käytännön toteutuksessa kiinnittää huomioita esimerkiksi karttakysymysten aihepiireihin: tietyt aihealueet ovat osallisten helpommin kartoille merkittävissä kuin toiset. Lisäksi karttatyökalujen käyttö saattaa olla joillekin tuntematonta tai erittäin vaikeaa ja siksi niiden käyttöä on tarpeen opastaa erillisin ohjeistuksin. Karttakysymysten osalta voi olla tarpeen miettiä esimerkiksi millaista pohjakarttamateriaalia milloinkin käytetään tai millaista merkitsemistyökalua vastaajille tarjotaan.

Tutkimuksen perusteella Harava tukee YVA-lain tavoitetta kansalaisten osallistumismahdollisuuksien lisäämisestä. Se edistää YVAN demokraattista puolta eli pyrkimystä

avoimeen suunnittelu- ja päätöksentekojärjestelmään. Erityisesti Harava edistää kansalaisten suoraa osallistumista ja verkkodemokratiaa ja sen avulla on mahdollista tukea myös YVAn integroivaa funktiota tuomalla yhteen eri osapuolten näkökulmia. Kun osallistuminen on tarpeeksi helppoa, voi se houkuttaa mukaan myös osallisia, jotka eivät ole perinteisesti osallistuneet YVA-menettelyihin. Haravan avulla ei kuitenkaan todennäköisesti tavoiteta kaikkia osallisryhmiä, kuten esimerkiksi vanhuksia. Lisäksi Harava ei takaa sitä, että osallistumisella päästäisiin varsinaisesti vaikuttamaan YVA-menettelyyn tai päätöksentekoon.

Haravan päätarkoitus ja suurin etu on yhden palautejärjestelmän yhtenäinen hyödyntäminen. Jos käytössä olisi laajemmin yksi kyselyjärjestelmä, tottuisivat osalliset käyttämään sitä. Tämä voisi osaltaan madaltaa kyselyiden vastaamiskynnystä ja näin jopa kasvattaa YVAn osallistujamääriä. Myös YVA-menettelyiden kyselyn laatijat saisivat käyttöönsä yhdenmukaisempaa ja vertailukelpoisempaa aineistoa, kun järjestelmän toimintaperiaate olisi kaikissa kyselyissä sama ja kyselyissä voitaisiin osin hyödyntää Haravan valmiita YVAlle räätälöityjä kyselypohjia. Haravan tarjoamat tekniset toiminnot on kuitenkin edelleen mahdollista toteuttaa myös monilla muilla vastaavilla osallistumista tukevilla paikkatietojärjestelmillä.